וניחזי זוזי ממאן נקט לא צריכא דנקט מתרוייהו ואמר חד מדעתאי וחד בעל כורחי ולא ידיע הי מדעתו והי לא מדעתו נאמן דיין לומר לזה זכיתי ולזה חייבתי במה דברים אמורים שבעלי דינים עומדים לפניו אבל אין בעלי דינים עומדים לפניו אינו נאמן וניחזי זכותא מאן נקיט לא צריכא דקריע זכותייהו וניהדר ונידיינינהו בשודא דדייני אמר רב נחמן שלשה נאמנין על הבכור אלו הן חיה אביו ואמו חיה לאלתר אמו כל שבעה אביו לעולם כדתניא יכיר יכירנו לאחרים מכאן א"ר יהודה נאמן אדם לומר זה בני בכור וכשם שנאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בן גרושה וזה בן חלוצה וחכמים אומרים אינו נאמן: אבא שאול היה קורא לשתוקי בדוקי: מאי בדוקי אילימא שבודקין את אמו ואומרת לכשר נבעלתי נאמנת כמאן כרבן גמליאל תנינא חדא זימנא דתנן היתה מעוברת ואמרו לה מה טיבו של עובר זה אמרה להם מאיש פלוני וכהן הוא רבן גמליאל ור' אליעזר אומרים נאמנת ורבי יהושע אומר לא מפיה אנו חיין ואמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל חדא להכשיר בה וחדא להכשיר בבתה הניחא למאן דאמר לדברי המכשיר בה פוסל בבתה אלא למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה אבא שאול מאי אתא לאשמועינן דאבא שאול עדיפא מדרבן גמליאל דאי מהתם ה"א התם דרוב כשרין אצלה אבל היכא דרוב פסולין אצלה אימא לא צריכא אמר רבא הלכה כאבא שאול: **מתני'** כל האסורין לבא בקהל מותרים לבא זה בזה רבי יהודה אוסר רבי אליעזר אומר ודאן בודאן מותר ודאן בספיקן וספיקן בודאן וספיקן בספיקן אסור ואלו הן הספיקות שתוקי אסופי וכותי: **גמ'** מאי כל האסורין לבא בקהל אילימא ממזירי ונתיני שתוקי ואסופי הא תנא ליה רישא ממזירי ונתיני שתוקי ואסופי מותרים לבא זה בזה ותו ר' יהודה אוסר אהייא אילימא אודאן בספיקן הא מדקתני סיפא ר"א אומר ודאן בודאן מותר ודאן בספיקן וספיקן בספיקן אסור מכלל דר' יהודה לא סבירא ליה וכי תימא ר"י אוסר אגר בממזרת מידי גר בממזרת קתני כל האסורין לבא בקהל קתני אמר רב יהודה

הכי

וניחזי זוזי ממאן נקט. קא ס"ד שלא קיבל מעות אלא מאחד מהם הא ודאי מדכיר דכיר זוזי דמאן קביל: **ולא ידיע.** אין ידוע לנו: **בזמן שבעלי דינין עומדין לפניו.** רמיא עליה למדכר שעדיין לא יצאו מפס. משנגמרו את דינם ואומר איש פלוני זכאי איש פלוני חייב שאין בעלי דינין עומדין לפניו תו לא רמיא עליה למידכר: **וניחזי זכותא מאן נקט.** ביד איזהו מהם פסק דין של זכות: **וניהדר ונידיינינהו.** למה לי כולי האי למימר אינו נאמן מה לנו ולאמונתו נהדר הוא עצמו או אחר וידונם לפי טענותם: **בשודא דדייני.** בדין שאינו תלוי בטעם אלא הכל כפיו של דיין כי ההיא דכתובות (דף פה:) דאמר נכסי לטוביה ואתו שני טוביה שניהם קרובים שניהם שכנים ואמרינן שודא דדייני למי שיתנדב לב הדיין לומר נראה לי שזה היה רגיל אצלו יותר ולזה נתן וכיון שפסק כן אם בא לחזור אינו חוזר ולפיכך אין רוצין לחזור מדין שמא יטנו לבו לצד השני: **כל שבעה.** שעדיין אין אביו מכיר בו שלא יצא מתחת ידי אמו ליכנס לברית מכאן ואילך מוטל על אביו להכירו כדכתיב יכיר: **וחכמים אומרים אינו נאמן.** אבן גרושה וחלוצה הוא דפליגי: **שבודקין את אמו ונאמנת כמאן כרבן גמליאל.** בתמיה למה ליה לרבי למיתנייה לפלוגתא בתרי דוכתי ליתני הא דאבא שאול התם וכן היה אבא שאול אומר כדבריו: **וכהן הוא.** כלומר מיוחס הוא: **חדא להכשיר בה.** ר"ג דלא האמינה אלא לעצמה שלא נתחללה מן התרומה אבל לא להכשיר אותו עובר שאם בת היא לא תינשא לכהן. אבא שאול מכשיר אף בבתה דהא מתניתין אף בולד קאי שהוא שתוקי: **הניחא למאן דאמר כו'.** בפ"ק דכתובות (דף יג:): **דאי מהתם ה"א הני מילי היכא דרוב כשרים אצלה.** כגון פנויה ורוב העיר משיאין לכהונה אבל היכא דרוב פסולין אצלה כגון ארוסה והיא אומרת מן הארוס הוא או פנויה ואין רוב העיר משיאין לכהונה: **מתני' כל האסורין לבא בקהל מותרין לבא זה בזה.** כגון ממזרי בשתוקי ואע"ג שזה ודאי וזה ספק ואיכא למימר שמא כשר הוא אפ"ה שרי כדילפינן לעיל (דף עג.) בקהל ודאי לא יבא אבל בקהל ספק יבא ובגמרא פריך הא תנא ליה רישא: **ורבי יהודה אוסר.** בגמרא מפרש לה: **ודאן בודאן מותר.** כגון ממזרים בנתינים: **ודאן בספיקן.** כגון ממזרי ונתיני בשתוקי ואסופי: **ספיקן בודאן.** שתוקי ואסופי בממזרי ונתיני: **ספיקן בספיקן.** שתוקי בשתוקית אסופי באסופית אסופי בשתוקית: **אסור.** שמא זה כשר וזה פסול: **וכותי.** בגמ' מפרש מאי ספיקייהו. וכותים אותם שהושיב סנחריב בערי שומרון כדכתיב (מלכים ב יז) ויבא מלך אשור (אנשים מספרוים) ומכותה וגו' ועל שם שהביאם מכותה נקראו כותים ונתגיירו מאימת האריות כדכתיב (שם) וישלח (בם את) האריות וגו' וכולה ענייניה במלכים: **גמ' וכי תימא ר' יהודה אוסר אגר בממזרת.** דשמעינן ליה דאמר הכי לעיל (דף עב:) רבי יהודה אומר גר לא ישא ממזרת ובמידי אחרינא לא שמעינן דפליג לענין יוחסין: **מידי גר בממזרת קתני.** לעיל דאתי רבי יהודה לאפלוגי עליה: **כל האסורין לבא בקהל.** וגר לאו מן האסורין הוא:

הכי

שודא דדייני. פי' בקונטרס בדין שאין תלוי בטעם אלא הכל לפי ראות עיני הדיינין כי ההיא דכתובות (דף פה:) דההוא דאמר נכסי לטוביה ואתו תרי טוביה שניהם קרובים שניהם שכנים ואמר שודא דדייני פירוש למי שמתנדב לב הדיין לומר שזה היה אוהבו יותר מזה לזה נתן וקשה לר"ת דאי בסברא תליא מילתא כדפי' בקונטרס אמאי לא אמרינן דנהדר ונידייניה דמסתמא לא יהפוך סברתו לאשונה* ועוד פ"ק דגיטין (דף יד:) אמרינן הילך מנה לפלוני כו' תני חדא הלך ומלאו שמת יחזרו ליורשי המשלח ותניא אידך ליורשי מי שנשתלחו לו ומסיק כאן אמרו שודא עדיף והתם אי אפשר לפרש פי' הקונטרס* לכך פר"ת שודא דדייני דכל מה שירצה הדיין לעשות יעשה דהפקר ב"ד הפקר ושודא לשון השלכה כמו רמה בים דמתרגמינן שדי בימא (שמות טו) ורא"ה לפר"ת מההיא דפ' מי שהיה נשוי (כתובות דף לד:) גבי שני שטרות שהיו ביום אחד אתו תרוייהו קמיה דרב ששת ואגבי רב ששת לחד מנייהו הדר אתו לקמיה דרב נחמן ואגבייה לאידך אתא קמיה דרב ששת אמר ליה מ"ט עבד מר הכי אמר ליה משום דקדים פי' שאחד מן השטרות נכתב בבקר והאחד בערב ואמר ליה אטו בירושלים יתבינן דכתבי שעי ואמר ליה ואת מאי דעתך אמר ליה שודא דדייני אמר ליה אנא נמי שודא דדייני אמר ליה אנא דיינא ומר לאו דיינא והשתא לפר"ת ניחא הא דקאמר אנא דיינא ומר לאו דיינא דצריך דיין קבוע לומר דהפקר ב"ד הפקר ורב נחמן היה דיין קבוע אבל לפי' הקונטרס דפי' דבסברא תליא מילתא מה לנו דיין קבוע פשיטא דסברת רב נחמן לא הוה עדיפא מסברת רב ששת:

כשם שאדם נאמן לומר זה בני בכור כך נאמן לומר זה בני בן גרושה וחלוצה. וא"ת מנ"ל לר' יהודה הא דנאמן לומר זה בני בן גרושה וחלוצה בשלמא זה בני בכור דין הוא שיהא נאמן עליו משום דהוי טוב לולד שע"י כן יטול פי שנים אבל לפוסלו אמאי נאמן וי"ל דהא דנאמן לומר זה בני בכור מיירי בתינוק בין הבנים* דאומר על קטן שבבניו שזה בכור ואפ"ה נאמן ואע"ג שע"י שהוא מעיד על זה שהוא בכור מחזיק את הגדולים לממזרים ורבינו אליהו מפרש דהיינו טעמא דנאמן משום דכתיב כי את הבכור בן השנואה יכיר ואמרינן לעיל (דף סח.) שנואה בנישואיה כלומר שהיא גלאו וקאי יכיר אתרוייהו יכיר שהוא בכור ויכיר שהוא בן גרושה וחלוצה דשנואה בנישואיה וכן מלאתי בירושלמי [והא דקאמר כשם כו' משום דפשטיה דקרא משמע דקאי טפי אהכרת בכור. ת"י]

אי מהתם ה"א ה"מ היכא דרוב כשרים אצלה. כגון פנויה ורוב העיר משיאין לכהונה וא"ת אמאי לא פריך למאן דאמר (כתובות דף יג:) דמאן דמכשיר מכשיר אפי' ברוב פסולין אלא מאי אתא אבא שאול לאשמועינן הוה ליה למיתני מילתא דאבא שאול גבי האי מילתא דרבן גמליאל דכתובות (שם.) כדפריך בסמוך למ"ד לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה וי"ל דמתני' דהתם לא אשמעינן רבן גמליאל מידי אפי' ברוב פסולין כי אם מכרייתא דמייתי התם זו עדות שהאשה כשירה לה כו' ולכך איצטריך לאשמועינן הכא מילתא דאבא שאול אלא לדברי המכשיר בה מכשיר בבתה שמעינן שפיר ממשנה דהתם מדקתני ראוה מדברת והיתה מעוברת* חד להכשיר בה וחד להכשיר בבתה כדאיתא התם:

הכי

מסורת הש"ס

א) ב"מ ג:, ב) תוספתא דב"מ פ"א ה"ו, ג) כתובות פה: לד: ב"ב לה. קנ: גיטין יד:, ד) לקמן עח: יבמות מז. ב"ב קכז: ספרי פרשת כי תצא, ה) כתובות יג. עה. לקמן עה., ו) [כתובות יג: יד.], ז) [כתובות יג.], ח) יבמות לז., ט) [צ"ל אלעזר וכן איתא ביבמות לז. וזה מוכרח ממה דאיתא לקמן עה. וכן ר' אלעזר אומר כותי וכו' וע"ש תוס' ד"ה כותי וכו' וכן מוכרח עוד שם עה: והאמר ר' אלעזר אע"פ שנחלקו וכו' והיינו ר' אלעזר בן שמוע כמ"ש תוס' להדיא יבמות יד: ד"ה פשיטא], י) [לעיל עג.], כ) [עי' סנהדרין ו סע"ב], ל) [צ"ל לפי לבו של דיין, רש"ש], מ) [לקמן עה:], נ) צ"ל מכבל, ס) צ"ל ה' כהם, ע) [יתכן שצ"ל יהא נים. וכנרש"ש בכתובות ובשב"ס בכ"ב], פ) [דפרקין ה"ו], צ) [בכפר"ר: דממתנינין, ואל"ל דכמתנינין], ק) [יתכן שיש להשלים וכשאין מקחו בידו אינו נאמן כשנים ואפילו כע"א], ר) [צ"ל כדקנו].

◆

תורה אור השלם

1. כִּי אֶת הַבְּכֹר בֶּן הַשְּׂנוּאָה יַכִּיר לָתֶת לוֹ פִּי שְׁנַיִם בְּכֹל אֲשֶׁר יִמָּצֵא לוֹ כִּי הוּא רֵאשִׁית אֹנוֹ לוֹ מִשְׁפַּט הַבְּכֹרָה: דברים כא יז

◆

מוסף רש"י

וניחזי זוזי ממאן נקט. נשאל את המוכר ממי קיבל דמיה (ב"מ ב:). ולא ידיע הי מדעתו. דמין דלא עליה רמיא לאסהודי לא דק כולי האי להיות נוהר משהלכו מלפניו הי מדעתיה והי בעל כרחו, אבל היכא דלא קיבל דמים אלא מאחד מידכר דכיר ליה (שם). יכיר. את הבכור בן השנואה יכיר, יכירנו לאחרים. שאם אין ב"ד מכירים אותו, נאמן עליו אביו לומר זה בני בכור ליטול פי שנים (יבמות מז.). ר' יהודה קאמר לה, נאמן אדם לומר, ואע"פ שמחזיקין אחר בבכור (רשב"ם ב"ב קכז:). זה בן גרושה. וכהן מלל הוא (יבמות מז.), לאחר שגרשה המוחזקים דילדה לי זה, או שנשא אשה גרושה, וסברא הוא מדכתיב יכיר, מה לי בכור מה לי לדבר אחר (רשב"ם ב"ב שם). בן חלוצה. מלל מדרבנן, גזירה חלוצה אטו גרושה, ואע"ג דנפקא לן ביבמות (כד.) מדכתיב ואשה גרושה, הא אמרינן התם דקרא אסמכתא בעלמא (רשב"ם ב"ב שם). וחכמים אומרים אינו נאמן. אפסולא קיימי אבל לענין בכור לא פליגי (לקמן עח:). לא לבכור ולא לכלל וכגון שמחזיקין באחר שהוא בכור (רשב"ם ב"ב שם).

המשך בסוף המסכת.

◆

מוסף תוספות

א. כיון שהדבר תלוי בטעם ובסברא אין חילוק בין דין זה לשאר דינין התלויין בטעם ובסברא לאיזה ענין יש לדמותו. תוס' הרא"ש. [ועי' ישוב בתרי"ם]. ב. דקאמר מה שירצה שליח יעשה וקרי ליה שודא. תוס' גיטין יד: ד"ה וכאן אמרו. ג. ולשון תוס' בב"ב דף קכז: כיון שנאמן בכל ענין האמינו הכתוב ואפי' על אחד מבניו הקטנים. ד. דאמר את הבכור יכיר בן השנואה יכיר. תוס' רבינו פרץ. ה. דאפילו לזעירי לשון המשנה דקתני מה טיבו של עובר זה משמע דאתי להכשיר בבתה. תוס' כתובות יג: ד"ה מכשיר ועי' מהרש"א.

עין משפט
נר מצוה

לו א ב טוש"ע חו"מ סי' כג:

לז ג מיי' פ"ב מהל' נחלות הל"ד סמג עשין ל טוש"ע חו"מ סי' רעז סעי' יב:

לח ד מיי' פט"ו מהל' איסורי ביאה הלכה טז סמג לאוין קטז:

לט ה מיי' שם הל"ו וסמג שם טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כו:

מ ו ז ח מיי' שם הל"ט ופי"ח הלכ"ד סמג שם טוש"ע אה"ע סי' ו סעי' יז:

מא ט מיי' שם פט"ו הל' כ סמג לאוין קטז טוש"ע אה"ע סי' ד סעי' כד:

מב י מיי' שם הל' כג טור שו"ע שם סעי' כו וסעי' לא [וסעי' לו]:

◆

גליון הש"ס

רש"י ד"ה שבודקין וכו' ליתני הא דאבא שאול. ע' חולין דף סב ע"ב תד"ה תנינא:

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י ד"ה חדא וכו' דר"ג לא האמינה:

◆

תוס' ר"י הזקן

ונחזי זוזי. קס"ד שלא קבל מעות אלא מאחד, הילכך ודאי זכור הוא ממי קבל המעות, הילכך נשאל ממי קבל דמים דודאי זכור הוא על זה ויהא נאמן לומר לזה מכרתי. ולא ידיע. כתב ר"ש בריש מציעא [ב, ב] ולא ידעינן גרסינן, ולא ידע לא גרסינן, אע"פ שהוא אומר לזה מכרתי וקבלתי המעות מדעתי אינו נאמן דאנן סהדי שאינו זכור כל כך משהלכו מלפניו. ופירש הכי לא צריכא, לעולם אם לא קבל מעות אלא מהאחד אע"פ שאין המקח בידו נאמן כשנים, והא דאמרינן שאין נאמן אפילו כאחד כשאין המקח יוצא מתחת ידו, מיירי שלקח מעות משניהם ואומר לזה מכרתי וקבלתי המעות ברצוני הוא דאינו נאמן אפילו כאחד, דאנן סהדי דלא דכיר ממי לקח ברצונו, ואף לנו אין ידוע הילכך הו"ל דין שנים אוחזין בטלית. וזה תימה גדול כשהמקח יצא מידו ולא קבל מעות אלא מאחד אמאי יהא נאמן כשנים, וכשקבל משנים ומעיד לזה מכרתי אמאי לא יהא נאמן כעד אחד. ועיקר הפירוש שמקחו בידו נאמן כשנים שהרי בידו ליתנו למי שירצה, והוי אידך מוציא מחבירו ועליו הראיה, הילכך נאמן כשנים אם לא יביא האחר עדים. אינו נאמן כשנים, אפילו כעד אחד. ומותיב ונחזי זוזי, כלומר יעיד ממי לקח המעות ויהא עדותו עדות כעד אחד דודאי זכור הוא ממי לקח המעות. לא צריכא, כלומר אע"פ שאין המקח בידו נאמן כעד אחד, והכא מיירי שאינו זכור אף ממי שלקח המעות, דמיירי שלקח משניהם, ולא ידע גרסינן, כלומר הוא אינו זכור ואינו נאמן דקאמר מטעם שאין שם עדות כלל הילכך הו"ל דין שנים אוחזין בטלית. נאמן דיין. ומסתברא דביחיד שקבלוהו עליהם לדון להם זה הדין מיירי. כשבעלי דינים עומדים לפניו. עדיין הוא דיין ונאמן. זכותא. ביד איזה מהן הוא פסק דין של זכות. דקריע. שנתקרע. שודא דדייני. כגון ההיא דכתובות [פה, ב] דאמר נכסי לטוביה ובאו שני טוביה, שניהם קרובים שניהם שכנים ושניהם חכמים שודא דדייני. ואפשר שהפך לבו לאחר רצה ליתן, וכיון שפסק הדין לאחד אם בא לחזור אינו חוזר, לפיכך אין רוצין לחזור ולדון [שמא ישנו לבו לצד השני]. ע"כ פר"ש. והעיקר ונהדר ונ]דיינינהו, ואנו נראה לפי טענותם מי הוא שיזכה ומי הוא שחייב. ומשני שודא דדייני, כדפרישנא, וכל שכן אם לא נתקרע פסק דין שלו שאינו נאמן אלא שיראו הפסק דין. אבל אם הדבר תלוי באומד דעתו של דיין ונתקרע פסק דינו אם היו עדיין עומדים לפניו נאמן, שהרי עדיין בידו לפסוק הדין למי שירצה שעדיין הוא דיין על זה הואיל והם לפניו, אבל הלכו להם [תו אין עליון] תורת דיין ואינו נאמן, אלא או יחזרו ויקבלוהו עליהם לדון או יעשו דיין אחר. נאמנת. והולד ראוי לבא בקהל, אבל להשיאה לכהן לכתחילה בעינן תרי רובי, שיהיה רוב העיר משיאין נשיהם וכו' ורוב סיעה כשרים, כדאיתא ספ"ק דכתובות [טו, א], מיהו אם נשאת לא תצא. רוב פסולים. שרוב העיר פסולים. אי נמי שהיא ארוסה ואמרה לארוס נבעלתי ואם לא [ל]בדק את אמו ומתה הולד שתוקי והוי ספק ממזר. מתני'. מותרין לבא זה בזה. דקסבר דלא יבא ממזר בקהל ה' בקהל ודאי לא יבא הא בקהל ספק יבא.